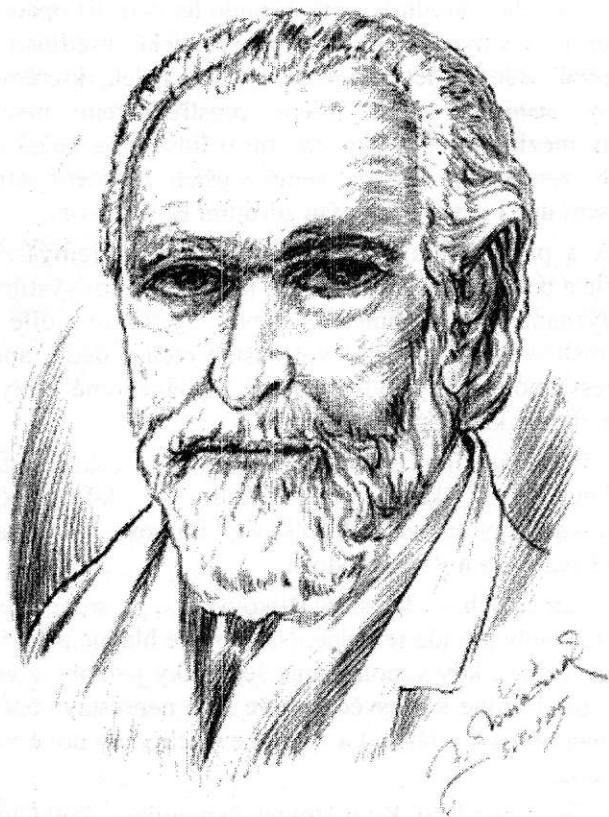

ZPRÁVY

SPOLEČNOSTI FRANTIŠKA BÍLKA

B. Lohniský

Mistr F. Bílek a jeho dílo

Ke dni šedesátin Mistrových 6. listopadu 1932

Převzato z Českého zápasu číslo 44, oficiálního orgánu československé církve.

Český národ, ale zvláště český jih, kraj tichých údolí a modravých vrchů, s rozlehlými nezapomenutelnými lesy a lukami, stejně krásnými na jaře jako nyní na podzim, krajina vždy vážná a čistá, provanutá duchem zbožnosti a hřejivého národního cítění, bude letos 6. listopadu mít veliký svátek kulturní. V Chýnově u Tábora v rolnické usedlosti pod lipami narodil se před šedesáti lety Mistr František Bílek, kterému Bůh určil údělem, aby se stal svým dílem prostředníkem mezi minulostí a přítomností, mezi hmotou a duchem, mezi lidským a božským, aby vedl ze smutných, zmatených dob do země lepších zaslíbení, aby slovansky jemným hlasem umění zval k věčným zdrojům Boží pravdy.

Básník a přítel Bílkův Ot. Březina napsal: „Přemýšlel jsem často o Bílkově díle a pociťoval jsem vždy, jak těžký jest úkol vystihnouti stručně vždy celý význam Bílkova umění a zjevu.“ V Bílkově díle rezbářském, ryteckém, kreslířském ožil opět život našich otců a dědů, ano i zjasněný život náš, zesymbolisovány byly vědomé i podvědomé cesty člověka za ideály světla, dobra, krásy, pravdy...

Mistr Bílek je Jihočech, jako v jižních Čechách stála kolébka Štítného, Husova, Žižkova, Chelčického, - kde počala tvorba Klostermannova, Heydukova, Holečkova, Baarova, Vrbova, kde jsou kořeny rodu Březinova a R. Svobodové.

V těch končinách - dle slov Bílkových - je srdce Čech. Jinde je hlava, jinde jsou údy a jinde je srdce. Na čem ale hlavně záleží je, aby bylo srdce zdrávo. A dnes, kdy vzpomínáme šedesátky jednoho z velikých synů tohoto kraje, přicházíme k přesvědčení, že Bůh nepřestává dařiti tento kraj svým požehnáním a svou láskou a že srdce Čech vždy nové velikány dává českému národu.

Tábor, Sezimovo Ústí, Kozí Hrádek je nejbližší okolí Chýnova, jehož lesy, pole a luka byly svědky prvního Bílkova duchovního růstu a vývoje.

S bohatým dědictvím víry, jak ji zdědil po své dosud žijící matičce, a s vědomím, že práce je příkazem Božím, jak poznal u svého otce, hospodáře a koláře, šel studovat na gymnasium do Tábora, kde se již projevil jeho malířské sklony.

Fr. B. Vaněk vypravuje o Bílkovi: Pokusy tyto otevřely sekundánovi těžkou bránu malířské akademie v Praze. Zde po každé práci znova byl chválen, obdivován a představován přede všemi jinými umělci a mecenáši. Nato odchází mladý Bílek do Paříže na akademii. Tam poznává mělkost profesorů a umění dosavadního a proto opouští staré cesty a nastupuje svou vlastní. Není ovšem v Paříži pochopen. Pro něho však nastaly hodiny tvůrčího dozrání, chvíle největšího ideového vypětí a od té chvíle provází umělce nejvěrněji sestra každého tvůrce – Bolest. Vrací se nepochopen do svého domova, opuštěn od světa i od nejvěrnějších přátel a mecenášů a nastupuje úzkou, osamělou, trnitou cestu – neuznaného proroka. Prožívá dny na poušti, odolává pokušení a poznává, co sám vyjadřuje v provodné myšlence svého díla: „Život lidský je tůň slz a pohled Tvůj, Bože, k nám tak útrpným.“ Bere však jako pravý křesťan kříž a spolu i sladké břímě svého poslání na sebe a všechno, co cítí pod nebem svého domova, odráží se pak v jeho uměleckých výtvorech. Jeho dílo jsou stopy velkého ducha, jsou to šlépěje, které zanechává, abychom i my po nich kráčeli výše k věčné pravdě, k věčnému dobru a k věčnému domovu. jako pravý křesťan nepokládá vezdejší život za konečný cíl a vztahuje ruce po útěše z věčného domova. Všecko dává do rukou nebeského Hospodáře – svůj život i své dílo. Tenkrát se modlí: „Život lidský je trpký kalich času. Otče, přenes kalich ten ode mne.“ Proměňuje celý svůj život na vroucí rozhovor s Nebeským Otcem. Ve tvůrčích chvílích hledí na kříž a blíží se ke Kristu – Slitovníku, Jemu se poddává a Jemu praví: „Nad Tebe neznám.“ Zaposlouchal se i v řeč české země – trpící bolestné matky, k ní se synovsky obrací, k ní mluví a poznává, že i ona k nám vztahuje své teplé ruce jako matka živitelka a to nejen živitelka chlebem země, ale především i chlebem ducha. A tato matka země, se stromy a květy, s ději, kterých byla svědkem i účastnicí, se slzami i nadějemi svých dětí, s tíží rozdvojeného člověka, který je k ní vázán a přece má žízeň po věcech nebeských – to vše odráží se v Bílkově díle. Svou bolestí vykupuje velké poznání Krista – Spasitele. Kristus-Láska a hlas rodné země, její dědictví a dnešní úkol – to jsou dva akordy, z kterých roste Bílkovo umění. Kristus viděný čistým zrakem prvních křesťanů, stává se Mistrem a Pánem tvůrčích sil umělce, který jako pokorný dělník jde za jeho sladkým hlasem, oddaně poslušen nésti svůj kříž a pracovati na jeho vinici.

Podivuhodné! Ve dvaceti letech je vlastně umělec již hotov a představuje se veřejnosti. Pořádá své výstavy v Praze, a to v Topičově salonu, u Štajgrů, v bývalé Eliščině třídě, dále ve Vídni, v Künstlerhause i v Hagenburgu, v Krakově, v Mnichově, v Lipsku, v Hamburku, v Berlíně,

jednotlivé práce v St. Louis, v Londýně, v Paříži, v Benátkách i jinde. Ve dvaceti letech vytvořil dílo, které věnoval kostelu svého rodiště. Je to sousoší „Kalvarie“ a „Orba“. Básník Julius Zeyer, o mnoho let starší, ale duševně s Bílkem úplně příbuzný, píše o tomto díle: „Ke Kalvarii této není třeba doprovodu; uvádí se sama. Vypadalo by to jako reklama a té nemá ani Bílek, ani jeho Kalvarie zapotřebí. Ze země trčí prázdné již dřevo kříže, s něhož spadlo příční břevno, provaz hrubě visí na zemi, kde je sklíčen Jan, vzpomínající na milostná slova popraveného Krista, vedle něho pak usedla Maria, ustaraná, stará žena, žádná konvenční Madona, ale žena, jež zestárla, matka, jež ztratila syna: tváře vyhublé, vlasy řídké, ruce hubené, prsa uvadlá. Každý rys a záhyb jejího těla mluví k duši, ale oči její, její oči – ty přímo ohromují, protože ... jich není.“ „Umělec pochopil (píše kritik v Besedách Času) s jemným citem, že se jedná o bolest nad bolestí všechny...“

V té bolesti na svět hledět nemožno. Tak hrozný je pro duši její svět ve své bídosti, zvrácenosti, ukrutnosti, že nelze se dívat na něj.

A tak se dívá – zavřenýma očima... Ztratit svět, ztratit sebe světu...

Tak stejně původní, tak hluboce svůj jako v díle „Kalvarie“, je i v svém dalším díle „Orba“. Kristus, sníživ se až k zemi, oře prsty svých rukou v zákoně lásky, a naproti oře člověk – v posice zvířete.

Z roku 1893 jest sousoší „Jak musel vypadat člověk, že vzal kladivo a hřeb a lásku Nejvyšší na kříž přibil.“ Tvář člověka, plná nejnižších pudů, stává se přímo naším svědomím. To jsme my všichni, kteří jsme dovedli a dosud dovedeme pravdu denně urážet a znovu křížovat. Umělec, jakoby v zrcadle ukázal nám naši vlastní tvář, co jsme, aby nás tím přivedl k zpytování svědomí a k činu pokání. Tak umí kázati on, taková je jeho cesta, kterou chce svět přivést k poznání sebe a své bídě.

Z roku 1895 je úhlem kreslený obraz „Božetěch“, dále dílo „Z bití o bytí“, kde člověk, oděn kůží zvířete, hází kamenem po supovi, který mu chce vyrvat kost, na které si sám člověk – dravec pochutnával. Z téhož roku pochází relief „Jak v život ženeme se tak záhy“, kde matka propouští s bolestí syna do ciziny. Pak dřevořezba „Kristus ohlédl se v nás a plakal“ a socha „Podobenství naší doby“.

Z roku 1896 jsou práce: „Zloba času a naše věno“. U rozbouřeného moře stojí výstražná socha – Pravda – jež ničena vodou, vzduchem, ohněm; uměním, vědou, náboženstvím. My tak zdědili jenom trosky... Co bude naším věnem, co my zanecháme svým příštím, ptá se své doby Mistr.

Roku 1897 vytvořil „Tu ruku pravou požehnej mi, Pane“, „Země letí vesmírem“, „Úvod k modlitbám“, „Přátelství“, „Šlápěje Pána“, „Podobenství velikého západu Čechů“. O tomto díle psala Masarykova „Naše doba“: Na velikém podstavci stojí zbytky veliké sochy Kristovy, jen části obou noh a kus ruky, dlaň s hřebem. Před zbytky sochy Kristovy leží zlomená, vysílená postava ženská, z rukou jí vypadla Kralická bible, ale ruce v pádu ještě dopadly na svatou knihu národní. Na stranách díla, řezaného ve dřevě, jsou nápisy: >Je neznám po Kristu vznešenější nad národa českého západ<. >Podobenství pádu a smrti Čechů, již byli – ale není jich již!< Již byli?... Jsou! A jeden z nich z jihočeského dřeva, vyrostlého pod nebem, pod nímž narodil se Hus a Chelčický, vyřezal podobenství pádu a smrti Čechů... A Čech ten nám ukazuje, jak národ padlý, ale ne mrtvý, může se probudit k životu novému: pochopením toho západu, nad nějž není vznešenějšího, pochopením, že ideál křesťanství, za jaký národ padl, znovu by národ mohl probudit...“

Z roku 1898 je „Magdalena“ (dřevořezba), „Hlava Kristova“ (dřevořezba), dva návrhy kreseb Cyrila a Methoděje. „Orba“ (dřevořezba), „Sv. Jan Křtitel“ (obraz), „Podobizna otce“ (dřevořezba), „Tři reliefs na domě v Chýnově“. Konečně „Čtyři obrazy k Amisu a Amilu od Julia Zeyera“.

Z roku 1899 jest dílo „Matko“, dále „Náčrt ke Kristu“, a „Kristus“, obě díla jsou ve dřevě, a mimo to vzniklo i mnoho jiných prací, např. Eva, Marie, Barbora atd.

Z r. 1900 pochází „Obětování Marie“ (socha) a „Obětování Matky Marie Bohu“ (také socha). Dále osm obrazů k „Rukám“ básním Ot. Březiny – a dílo dávno již rozebrané a marně ctiteli Bílkova díla hledané – „Otčenáš“. Je to dvaadvacet výstižných obrazů na slova modlitby Páně. Toto dílo doprovodil J. Deml svou knihou, ale slovy příliš složitými, učenými, kdežto čisté a zbožné duše mnohé dovedou čísti z těch obrazů daleko prostěji a výstižněji. –

Z r. 1901 mimo jiné jest dřevořezba: „Hus“ a úvod k cyklu „Život“ (obraz).

V následujícím roce vznikly práce „Jak ten čas utíká“ (kresba a veliký relief), „Jak čas nám ryje vrásky“ (kresba). Sedm reliefů pro hřbitov v Poděbradech a hlavně mohutné sousoší ve dřevě „Slepci“, které budilo veliký zájem na celostátní jubilejní výstavě v Brně r. 1928. O tomto díle Mistr Bílek sám píše: „Vůči nejvyšším otázkám: Kdo jsem, proč jsme, co tu

chceme, kam spějeme, jsme slepci. Jen dle hnutí srdce svého zpíváme písně o dobru, síle a kráse.“

R. 1903 přinesl práce: „Jak milost se k nám sklání v ženě andělské“ a „Jak milost k nám se sklání v dítěti Spasiteli“, sochu „Čím máme býti“ a sochu „Vím“, k níž zase Mistr poznamenává: „Kde jest ono naprosté >vím – jasno<, které >tajemství temnot< už nezná. Zdali je chová země, zdali hvězdy? Není bez stínů země, nejsou bez stínu hvězdy! Ale nitro budoucího našeho Dítěte ještě výše vystoupí než výsostná místa země a neobsáhla místa světů; až v místa záře hvězdy .Vím<. Ono Jí uchvátí a zasadí v korunu svoji hvězdnou.“ (Práce z cyklu „Život“.)

Mistrovy tvůrčí hodiny přinášejí další práce: „Cesta“, kde od Meteoru („My dopadli sem jako meteor žhavý“) postupuje se k Mojžíšovi (Blížkost pravého života – vidění zaslíbené země) a k Prorokům (Svatá žízeň těch, kteří vytoužili rosu s hůry).

V roce 1904 vznikla socha „Mojžíš“, která bývá přirovnávána k „Viktoru Hugovi“ od Rodina. Veliké, krásné dílo, v kterém symbolicky nám Mistr podává dějiny české země, je model k národnímu pomníku pro Bílou horu. Cítíme všichni bolest, bolest, která v Čechách není první, neboť kamenovati přítomné velikány se v Čechách znovu opakuje, že tohoto díla neujali se povolání, aby mu dopomohli tam, kde jest jeho místo.

Výklad k tomu dílu podává Mistr takto: „Země česká, jako místo obětní, kde největší oběti v zápalu jako na oltáři právě hoří – od příchodu Čechův až po západ jejich na Bílé hoře. Přišli Čechové, tři duchovní živly s sebou nesouce, ovzduší bohů, zápal obětní a pro vody chuť soli. Cyril a Methoděj – Posilnění zápalu křesťanstvím. Poslední slova Cyrilova: Hle, bratře, dosud v jednom zápřeží jsme byli, jednu brázdou táhnouce, a já na líše padám, konče věk svůj. Sv. Václav. Mysl jeho, nesoucí se vždy ve smyslu zápalu, vzhůru k nebi. Poslední loučení se sv. Vojtěcha s vlastní před mučednictvím jeho. Stavba velikého království (doba Karlova), kdy každý dle moci a síly své spolupracoval na jedné velké soše >českého království<, od ženy matky, dělníka materiál svázejícího, dělníka umělce, který jej zpracoval, vychovatele, který stavbu řídil, až k vojínu, který stavbu chránil. - Nejvyšší zápal doby Husovy. Zděšený Milíč nad duchovní zkázou, Hus pro pravdu umírající s Jeronýmem, soudruhem jeho, Žižkovo přijetí nadpřirozené moci s hůry. Sražení k zemi u Lipan vlastní nesrovnalostí. – Království jednoty, kdy bez rozdílu vyznání seřazení ve voj nezničitelný byli postrachem Evropy. Rozvrat duchovní. – Zničení na Bílé hoře. – My před dějinami jako starci stojíme a žehnáme době svatého zápalu, jako ženy

a dívky uctíváme smutkem dobu našeho zničení, a jako jinoši, s životem před sebou, s úmyslem rozžehnouti jiskru nového zápalu a nových dějin. Mohyla sama tají v sobě tichý, šerý chrám s podobou Krista. –

Dílo Bílkovo je rozseto jako dobré símě a tiše, skrytě, vydává svůj užitek. V kostelích církve římské stojí věřící v modlitbě u jeho díla „Křížová cesta“ (Kolín nad Labem), se stěn klášterů hledí Kristus (klášter ve Lnářích), v nových sborech Čechů tyčí se jeho kříž a oltáře (v Praze Na Zderaze, v Českých Budějovicích a ve Voticích), rušivé pozemskosti odnaučují jeho Jesličky, Boží hrob, kalich, a do hluku ulic města, jako svatá znamení, vedoucí do přístavu ticha, jsou postaveny jeho sochy Hus v Kolíně, strom to bleskem zasažený, který po věky hoří – a Komenský, před vilou Mistra u Chotkových sadů, Hus v Táboře, Obětovaný v Hořovicích, Chelčický ve Vodňanech atd. V domácnostech i v pokojích samotářů posilují Mistrova díla duchovní cestu mnoha jedinců, které Mistr sám zasvětil v své velké umění. Bílkova díla jako plameny osvětlují i naši těžkou přítomnou dobu a učí, že celá země má být oltářem, na kterém mají se činiti oběti v neustálém zápalu činů a modlitby. Je těžko podati seznam všech Bílkových děl a drobných dřevorytů. Z nich ještě: Prorok, Pravda od Boha, K Tvému vinobraní, Jsme nazí, Únavu dne cítíme, Surovost války, Tělo naše, těsné to vězení, Umělci a spisovatelé, Tvůrce a jeho sestra bolest, Jsem bardem Tvým, Rozjímání, Hus, Žižka, Chelčický, Smetana, Tyrš, Fügner, Zeyer, Březina (pracovaný v den jeho šedesátých narozenin), a velké množství vždy působivých Ex libris atd. atd.

Ale i tam, kde „věčná smrt“ promluvila a kde jen „věčný život ve svých loktech nás navždy shledává“, dílo velkého umělce učí a zasvěcuje svatému klidu. Dílem Mistrovým honosí se vyšehradský hřbitov – hrob V. B. Třebízského - , chýnovský hřbitov s velkou sochou „Modlitby“ a náhrobky, které promlouvají jedinečnou řečí: „Děkujeme Ti, Bože, za 33 let svého zaslíbení“, „Hle život, dilo lámu a vám dávám, abyste jak já vám i vy činili“, „Slunce, živote, Mistře – zůstaň s námi“ atd.

Letos byl odevzdán pomník Bílkův na hrobě věrného mistrova přítele, Ot. Březiny, v Jaroměřicích. Pomník představuje, jak Sestra bolest provází Tvůrce-básníka a halí ho v plášť útěchy. I na mnoha jiných hřbitovech Mistr svým dílem stírá slzy a podává slova útěchy.

Doprovodné kresby k básním i prose Ot. Březiny jsou důkazem, jak tyto hvězdy českého duchovního světa navzájem se svým zářením prolínaly, a to jen jediným účelem „k útěše trpících ve tmě bratří“.

Umění Bílkovo roste v samotě a v meditaci a takový, jako je Mistr, musí být i duše toho, kdo pozoruje. Jen za účelem ukázání nového života, vyššího života, Mistr tvoří a pracuje. Volí k vyjádření svých vidin původní uměleckou grafiku a dokonale ovládá všechny způsoby výtvarné práce, jež v mnohém připomíná staré mistry.

O jedinečných, skromných a přece tak mnoho pravících liniích praví Ot. Březina, který jediný z výše svého uměleckého nazírání a přehledu měl právo promluvit o díle svého duchovního přítele: „Všiml jste si toho podivuhodného daru Mistra: jediným zachvěním linie, něčím neurčitelným v posunu sotva znatelném rukou, hlavy, šatu, evokuje hluboké smutku, svatého a vznešeného! Co neznámé krásy dovede on vycítiti z bolestné tváře, s jakou intuicí tuší vyzářování nesmrtelného ze závoje pomíjejícího, analogie mezi bolestnými vibracemi hudby ideí, tahu! Ale skrytá sláva dřímá za vším, plujeme k středu, mezi hvězdami, které se zvětšují v mysterium vykoupení, pod klenby duševních blankytů...“ (Psáno o ilustraci k básni Březinově v Novém životě.)

A týž Ot. Březina napsal v essayi „Tajemné v umění“ slova, kterých plným právem možno užíti i o Mistru Fr. Bílkovi: „Umění je vlastní, vnitřní řečí člověka, ztracenou, v bolestech znovu nabyvanou, schopnou nadpozemského zvýšení, serafického rozjasnění, hvězdné lehkosti. Umělec kráčí k dokonalosti svého díla dokonalostí svého života.“

A je právě středem Bílkova umění a všech jeho ideí, že jen život má u něho cenu a umění je mu jen jeho podporou, neboť: „Vlastním uměleckým dílem jest náš život. Jeho práce jsou pouhými třískami, jež z díla odlétají, jsou přebytečnými silami, jichž nedovede už spoutati malé naše nitro.“

V neposlední řadě bude v den jeho šedesátky vděčně vzpomínat veliký zástup těch, kterým bylo dopřáno přijíti do osobního styku s Mistrem buď v jeho vile u Chotkových sadů a nebo v jeho letním sídle v Chýnově, které je tak podobno staré zemanské tvrzi. Zdenka Braunerová krásně o tom píše: „Když překročíte práh domu, ovane vás jako z dávných dob vůně patriarchálních zvyků, jež tu domovem. A ta jizba bílá a světlá, v níž za stolem pokrytým ubrusem, předeným matkou umělcovou, sedíte, naplňuje atmosférou počestnosti a prostoty. Tak to snad vypadalo u Chelčických nebo u Husů...“ Ti všichni šťastní nezapomenou jeho tichého hlasu, jeho dobré tváře s prorockým vousem, jeho podání ruky a jeho slov, která často znamenala úplně jiné nové cesty a nové svítání na obzorech jejich života. A všichni ti vrací se zbohatlí se svým úkolům, neboť jim byla ukázána

krása světa a hlavně útěcha v lásce, kterou Bůh Kristem nám zjevil, a povždy dává.

Jako v básnickém díle Březinově, tak v díle Bílkově bolest a smutek tohoto světa došel cíle, v tvoření chrámu, v kterém na modlitbách plně a cele možno prožít celý svůj život.

Tak snil přítel Bílkův Zeyer, tak žil Březina a tak v šťastném rodinném kruhu žije i dnes Bílek.

V dopisech, které s nesmírnou šlechetností svého dobrého srdce posílá svým přátelům, píše při vzpomínce na rodinu, církev, národ a lidstvo: „Mé všechny sny až tak vysoko a daleko se nesou. A neocháblý dosud mé tužby a cíle. Právě nyní jsou pro krátkost a prchání vysokých let a pro potřebu současného lidstva naléhavější.“ A v jiném svém dopise zmiňuje se při vzpomínce na své dílo: „Až Prozřetelnost váhy přidá a dovolí, mé mlčenlivé dílo promluví všechněm.“ A v jiném listě psaném po půlletní své chorobě (r. 1931) praví: „Jak byl by život ubohým bez zájmu a lásky! Zejména ve věcech nebeských! Nyní za půlletí své choroby, kdy i smíření se smrtí zdálo se mi utěšujícím, nyní dvojnásob hledím na Boží Vůli, až kam povelí. Kéž jen nalezne mne onen Vyšší příkaz dobře připraveného a vždy hotového!“

Nepravíme opravdu mnoho, řekneme-li s vydavatelem „Špalíčku“, které Mistr Bílek věrně v duchu jejich významu graficky doprovodil, že v životě a díle Bílkově vidíme soustředěny všechny vlastnosti pravého učedníka Kristova: Láska k Bohu a Kristu, touha po čistotě duše i těla, láska k trpícímu bližnímu, k rodině, ženě a dítěti. A hlavní podmínkou, kterou umělec sobě i nám klade jest ta: Jaké dílo – takový člověk a nekryje-li se dílo s životem, pak obě je lží.

Vytknutí Bílkův význam v umění a v křesťanském umění zvláště, je úkol velmi složitý. Předpřevratové dějiny řadily ho spolu se Zeyerem, Březinou, Baarem, Dostálem-Lutinovem a jinými do tzv. „Katolické moderny“. Bílek však došel dále. On řešil skutkem svoji i národní touhu po obnově českého, náboženského života vstupem do obnovené, české církve, do církve československé. I tu se stal Frant. Bílek vzorem, na který patříme s vděčností a nedošel-li jeho hlas ještě ke všem – je toho příčinou jen to, že národ, který žil tak dlouho v přítmí, nemůže ihned přivyknouti čisté záři těch světél duchů, kteří se nad národní bolestí svým usilovným, duševním životem dávno překlenují, došli výš, aby stáli silni a připraveni při nás slabých v dobách nejozlednějších.

Tak jde Mistr Bílek věrně s námi naším národním i náboženským jarem a my dnes v den jeho šedesátin – vděční Bohu za jeho krásný život – připadáme si jako učedníci, kteří s Pánem šli z Jeruzaléma do Emauz a ač on jim rozbíral Písma a moudře k nim mluvil – oni dlouho nepoznali ho a neporozuměli mu... A to všechno jen proto, že byli slabí a přestrašení a on již soustředil v sobě tolik darů Páně...

Otokar Březina - Korespondence I (1884 - 1908) a Korespondence II (1909 - 1929)

Dvousvazkové vydání souborné březinovské korespondence (nakladatelství Host, Brno 2004), které připravil jeho editor Petr Holman, se stalo unikátním epistolografickým skvostem na našem knižním trhu. Představuje více než třicetiletou, doslova mravenčí práci jejího editora, jejímž výsledkem je 1954 dopisů pro 215 adresátů na 1815 stranách. Nejde však jen o pouhá, byť ohromující čísla. Většina dopisů těm nejznámějším adresátům (Pammrové, Bílkovi, Demlovi, Lakomé aj.) je samozřejmě známá ze starších, dnes však velmi těžko dostupných knih. Současné vydání však přináší nejen více než čtvrtinu dopisů dosud nepublikovaných, ale především obsáhlé množství poznámkového aparátu, ukázky dopisů adresátů, včetně i popř. třetích a dalších osob, jejich charakteristiky apod. I samotné časové řazení jednotlivých dopisů tak přispívá v mnohém k novému komplexnímu pohledu na básníkův život a především dílo. Jeho korespondence tak není pouhým doplňkem, ale v mnohém osvětluje jeho názory na soudobou i starší literaturu či obecně na velikány světové kultury. V četných textech zaznívají věty např. z jeho pozdějších (a za jeho života již nevydaných) esejů.

Editor Petr Holman jakožto náš dnešní nejvýznamnější březinolog tak zatím dovršuje svou tolikaletou badatelskou činnost, která čítá desítky článků po odborných (i zahraničních) časopisech, dále např. vydání Frekvenčního slovníku básnického díla Otokara Březiny (původně samizdat 1974 - 1986, knižně v němčině 1993), souborné vydání Březinových esejů (Hudba pramenů a jiné eseje - Odeon 1989, Eseje – Votobia 1996), postupné vydávání jednotlivých vzájemných březinovských korespondencí

(např. se Sigismundem Bouškou, Emilií Lakomou) či odborných publikací (naposledy Březiniana - Torst 2003). Stal se tak nejen pokračovatelem takových osobností - znalců a komentátorů, popř. vydavatelů Březinova díla, jako např. F. X. Šaldy, E. Chalupného, O. Králíka, F. Fraenkla, O. Fischera, M. Hýska, B. Fučíka, M. Červenky aj., ale i v mnohém dovršitelem jejich úsilí o zpřítomnění Březinova díla a zdůraznění jeho významu v kontextu evropské kultury. A to i přes to, že i nadále zbývá vydání vyčerpávající březinovské monografie či nové souborné a kritické vydání jeho poezie.

Realizace vydání Březinovy korespondence měla ohlas jak v běžném tisku (např. Literární noviny 31.5.2004, Katolický týdeník 13.7.2004, Lidové noviny 9.9.2004), v tisku spolkovém (např. Bulletin Společnosti Otokara Březiny 35/2004, Věstník Společnosti Anny Pammrové 30/2004, Zprávy Spolku českých bibliofilů 2/2004), tak na mnohých editorových přednáškách v Jaroměřicích nad Rokytnou, v Praze, v Brně a jinde. V neposlední řadě je velkým úspěchem získání ceny MAGNESIA LITERA 2004 za nakladatelský čin. Dodatečně blahopřejeme!

Naše Zprávy přinášejí tuto informaci sice opožděně (z důvodů především kapacitních), ale o to více bychom chtěli toto unikátní dílo přiblížit. V našem zájmu je na prvním místě vzájemná korespondence Otokara Březiny a Františka Bílka. Březinovy dopisy Bílkovi vyšly (v dnes velmi vzácné publikaci) v r. 1932 v nakladatelství F. Borový. Dopisy Františka Bílka, Berty Bílkové a Berty Bílkové ml., jichž se dochovalo celkem 178 dopisů, pohlednic a lístků, však nebyly nikdy jako celek publikovány. Jejich opisy, pořízené Františkem Jechem, jsou (dle poznámek editora) uloženy ve Státním oblastním archivu v Jihlavě. A právě ukázky těchto dopisů, jejichž úryvky jsou na mnohých místech u Březinových dopisů Bílkovi v poznámkách uváděny, bychom Vám rádi s laskavým svolením editora postupně v několika dalších číslech našich Zpráv přiblížili. Především vzájemná korespondence z prvních let jejich známosti (po r. 1900), kdy nebyly ještě tak časté osobní styky, přináší odhalování skrytých hlubin a bolestí jejich tvůrčích duší, pohledy na smysl umění i života jako takového.

Aleš Nevečeřal

Ze vzájemné korespondence Otokara Březiny a Františka Bílka

Pane můj, jsem Bílek, ten Vámi neviděný, a přec i dávno známý.

Cítím potřebu Vám psát: zeptat se Vás cosi.

Ani o uznání svém k Vaší práci nesmím psáti, ač ji v literatuře za jedinou, správnou, poctivou, mně zcela přirozenou a přístupnou práci pokládám. Protože uznání moje nemá ceny, protože i já jsem dosud, mně žel, bez ceny. Bůh uznání svým spočinul nad prací naší dříve, než jste počal psát, je to tak zřejmě vidět, a to Vám jistě postačuje. Snad nejlepší uznání k Vám a k práci Vaší by vyjádřila Vám má - láska.

A trýznit Vás dopisy a rozmluvami ústními, a tím ukrádat času, který Vámi zužitkován v práci cenné byl by, bylo by hříchem.

Jen otázku prostou laskavě odpovězte mi!

Co lidí bylo v světě, jen jednomu zjevena byla sv. Pravda. To sv. Janu na Pathmu. Ten ovšem ji musel zamlčet a „nepsat“.

Světci mnoho o Ní poznali, mnoho i z Ní tušili, ale: „co Pravda jest“ - to nevěděli, práce jejich to nasvědčují.

U Vás, můj Pane, mnoho taj čtu, jak byste Ji tušil. A myslím si někdy: snad Ji ví, a že jen sémě to svaté neseje, však není možno sejt je v tyto zmrzlé hroudy, v tomto bodu mrazu naší doby. Myslím si někdy, že čekáte svého času ve svatém mlčení.

Odpovězte mi, prosím! Je tak krušné samému mně vláčeti se světem bratrů s tak velkým svatým bříměm, které světlem lidu má být, co lidstvo zatím tmou hyne. Je tu plno obav, aby mi nitro neroztrhlo se a já v slepém nadšení „nevrhal perle před vepře“, aby ti je pak pošlapali. Stát tak v světě sám a trávit život jakby /ve/ věčném mlčení, zatímco „čas blízko jest“, je ach těžké.

Odpovězte mi: znáte Pravdu? Víte: proč je člověk, co je vůbec člověk a co tu má na zemi chtít? Znáte tuto jedinou „lidskou“ vědu, které není tajného nic, protože není v Ní tajemných temnot? Znáte to „slunce duší“? Snad by snazší bylo se zeptati: Je náš milý přítel p. Bouška i Vaším bratrem, může on Vás zcela pochopit? Ach, mně se zdá, a nepřeháním, že ani čárku Vaší práce nechápe. A přec jen ptát se takto mi zbývá!

Jsem klidný. I klidně čekám Vaší odpovědi. A budu trpělivě čekat a i „mlčet“, jak Bůh dlouho bude chtít. Jen: ptát se Vás, jsem se jeho dovolil. A ejhle, dovolil. Ptám se konečně Vás. Odpovězte mi, prosím tedy, Pane můj. /.../

První nedatovaný dopis F. Bílka O. Březinovi z podzimu 1899.

Milý mistře,

jdu osamělý jako Vy. Bloudí někteří mým dílem jako podél řeky, zaujati rytmickým tepotem vln, ale k místům, odkud prýští, a k jejímu ústí, kde se vlévá do věčného moře, nedocházejí. Snad není možno sdělit se v těchto věcech pouhými slovy, naše slova ztratila vinou svou slávu. Je vždy milostí, je-li nám přáno uvidět s těmi, které bychom měli rádi blízko sebe, na okamžik svět v záři jednoho ohně. Nemůžeme se ničemu naučit ze slov bratří než tomu, co už skrytě víme. A ačkoliv tisícové potkávají se v každé naší myšlence, jsme sami.

Na velké Vaše otázky dávám odpověď (jak dalece mi možno dnes) ve svém díle. /.../

O. Březina F. Bílkovi, Nová Říše 1900

Příteli, v duchu bratře, - pokoj Vám! Málo slavnostních dnů v žití mém, jako bylo snem, kdy jsme se spolu sešli, se seznali a řekli si poprvé: „bratře“. A nyní, kdy podruhé jsme se byli sešli, ještě se mi chvilí šťastně rty od našeho políbení. Naše mluva byla jen svědkem, že /.../ v bratrství našem již věčnosti žije. Mluvit nám bratrství svoje netřeba, ba i setkání naše jsou jen proto, aby bylo svědkem více jiným v poměru k nám než nám samým.

Splynutí našich duší přenáší tíže i požehnání z jednoho na druhého. A protože na jednoho každého z nás již bylo sneseno tíží přetěžkých /.../ více (stokrát více) než požehnání, proto pár slov zde píši dodatkem, když mezi námi ani mluvy třeba není: Je můj život pln kletby vojenské, je můj život pln hanby světa, když světem vůle Vyšší mne na mé přání vedla, na mé duši zoufalých je pověšeno duší, že mi k nesnesení byl i již jejich těžký dech - a Vy, milý můj, přece tulil jste se ke mně. Nebojte se těch tíh, co ze mne na Vás se snesou?

Vy silný jste, vím, Vy nemusíte se báti. A nebojte se jich: to drahé, co chová moje duše co poklad nejdražší, muselo též být surovou žití motykou vykopáno.

Jsem Váš a Vy můj jste. Ach, kéž vždy já jsem jen hoden Vás. /.../

F. Bílek O. Březinovi (dopis č.2)

Můj milý,

způsobil jste mi vzácnou radost svou vzpomínkou a listem. A tu, když skloněn nad Vaším dílem slyšel jsem zase Vaše tichá, laskavá slova, jako obestřená smutkem z poznání hlubokých a svatých věcí, vzpomněl jsem si, že

byste snad přijal ode mne darem mé Větry od pólů, dnes rozebrané, dílo, v němž jsem řekl některé ze svých nejskrytějších myšlenek, našich myšlenek... /.../

O. Březina F. Bílkovi, Nová Říše 8. listopadu 1900

Můj milý,

jaká nádhera ve Vaší vizi! Jaká hudba milosti ve Vaší tvůrčí hodině! Nikdy jsem necítil nikoho tak prostupujícího mnou jako světlo, jako Vás, když Vaše dílo přede mnou hořelo, oslňující průsek do středu všeho. Byla to radost, která měla sílu hrůzy, jako když vlastní duši uzříme, všechno přeměňující. Jdete jako žák mystického Zahradníka v zahradě metamorfóz. Pokorně odpovídá na Váš rozkaz forma, ona, která se zdá být nepřemožitelnou v klamu, a musí být donucena, aby vyznala závrať a slávu mystické pravdy! S jakou královskou mocí vyrůstá před Vámi do věčného světla oslavený člověk! V jaké síle cítíte rytmus věčného dechu, tajemství analogií, mysterium souvislosti všeho! Vždy jsem si přál poznati ještě tuto část Vašeho díla! A jsem šťasten, že má chudá píseň otevřela přede mnou celý nový trakt Vašeho paláce. Vaše dílo má absolutní patos díla geniálního. Není mi možno více říci.

O. Březina F. Bílkovi, Nová Říše 26. prosince 1900, jeho reakce na Bílkův Otčenáš a ilustrace k budoucímu 1. vydání Rukou.

/.../ díky za uznání Vaše nad prostým slovem mé práce, díky za milost vykupující Vaši tým, že jste něco ode mne přijal. A hlavně díky mé mějte za to, že milostivě ruce své natahujete a žádáte práci dalších doprovodných, že příležitost výkupnou, „dát se“, mi tak poskytujete. A já se pustím do práce té rád, rád budu doprovázeti cenu díla Vašeho. O uznání mém k Vaší práci nejlépe dovedu hovořit svou slzou. /.../

F. Bílek O. Březinovi (dopis č.4a)

Uvádíme úvahy dalších výtvarníků o jejich vztahu k osobnosti a dílu Františka Bílka či obecně o smyslu duchovního umění v dnešní době.

Autorem Bílkova portrétu na titulní straně je Jaromír Skřivánek, který jej laskavě vytvořil na naše přání. Svou kresbu doprovodil slovy:

Nakresleno k počtě českého sochaře, grafika a ilustrátora, tvůrce svérázného písma k vlastní literární tvorbě, hluboce akcentované symbolizmem a sakrálním pohroužením do křesťanského mysticismu. Jeho stěžejní dílo Krucifix je umístěno v chrámu sv. Víta na Hradčanech. Dalším jeho památníkem je jeho vila, hodná duchovního vladaře; slouží dnes jako trvalá výstava a muzeum jeho děl, která svým patosem zdůrazňují tragický osud člověka na zemi a extatickou touhu po duchovním křesťanském vykoupení. Jeho sochařské dílo v kontextu historie je zcela ojedinělé a nezastupitelné.

Jaromír Skřivánek

Jaromír Skřivánek, malíř, grafik, ilustrátor, básník, překladatel a cestovatel, narozen 10.10.1923 v Praze, studoval na Uměleckoprůmyslové a grafické škole v Praze. V letech 1947-51 se v Orientálním ústavu učil hindštinu u doc.V. Pořízky. Měl na 60 samostatných malířských výstav doma i v zahraničí (několikrát v Indii, Srí Lance, Švédsku a Velké Británii). Napsal a ilustroval několik vlastních knih (např. Za krásami Indie, Kouzelný hadí kámen, Život jako zázrak, Šlechtictví ducha, Ve stínu Buddhova stromu), ilustroval základní díla indické literatury Nala a Damajantí, Bhagavadgítu, Mahábháratu, Pataňdžálího Aforizmy o józe (včetně překladu) aj. Na svých obrazech i v knihách přibližuje především duchovní kulturu Orientu (Indie, Srí Lanky, Egypta, později i evropskou antiku či velšské legendy), zamýšlí se nad údělem člověka na zemi.

Dlouhá léta jsem bydlela v nádherné části Prahy. Dávný pražský radní z rodiny mého manžela s péčí vybral parcelu na okraji parku na Letné, blízoučko Chotkových sadů a naproti Belvederu, kousek od Kramářovy vily. Z okna bytu jsem sledovala proměny Bílkovy vily v průběhu ročních období i let.

Na Baště sv. Tomáše sídlila vybraná společnost - akademik Průšek, sinolog, MUDr. Lewit, významný neurolog a bývalý západní voják,

skladatel Trojan, nad ránem si prozpěvující s kloboukem frajersky posunutým do týla. Paní Prägerová, vzdělaná a kultivovaná dáma, se stýkala s paní Bilkovou a vnučkami T. G. Masaryka.

Škoda, přeškoda, že jsem v té době měla tolik pracovních a rodinných povinností, že jsem neměla čas sledovat a zejména zachycovat všechna ta pozoruhodná svědectví, vzpomínky i bizarní historky, kterých bylo všude kolem tolik.

K nejvýraznějším a doslova nejmalebnějším postavám patřila paní Marta Helmuthová-Braunerová, příbuzná Zdeňky Braunerové. Marta byla nepřebornou studnicí vědomostí i pikantností zejména o českém umění 19. a počátku 20. století. Vlastnila úžasnou knihovnu a mimo jiné přeložila „Egyptana Sinuheta“ z finštiny (nelíbily se jí překlady v jiných jazycích, a tak se naučila finsky a posléze se spřátelila s Mikou Waltarim).

Zpět k tématu. Bilkova vila mne přitahovala i znejišťovala, její tvarosloví i duch v době vládnoucí moderny a dozvuků funkcionalismu byly tak jiné! V té době jsem se zabývala jakousi osobní kaligrafií, v grafice jsem vytvářela rytmogramy, které překvapivým způsobem zhmotňovaly každý pohyb ruky, jež byl zároveň výrazem pohybu i mých pocitů, nálad, výrazem mých problémů i radosti. Kresba či grafika nejen zobrazovaly, ale i léčily a ukazovaly k obecnějšímu lidskému obsahu.

A tak jsem se - díky cvičení jógy - začala zajímat o „metaobsahy“, „metavýznamy“, o to, co je skryté našim smyslem a našemu dosavadnímu poznání, ale přesto je, „existuje a funguje“, řečeno jazykem dnešní doby. Postupně jsem začala studovat mytologii, antroposofii, hlubinnou psychologii K. G. Junga, objevovala jsem skrytá poselství v pohádkách atd. atp....

Díky studiu jsem začala chápat symboly na Bilkově vile, pociťovat vzrůstající úctu k jejímu tvůrci, jeho dílu i životu. Jako každý velký umělec byl František Bílek dokonale autentický, věrný sobě. Poodkrýval pro nás tajemství, která odhalují naše spojení s přírodou i kosmem - obojí je v nás.

František Bílek patří k tvůrcům, kteří věděli a svým dílem dokládali, že umění je jedním ze způsobů poznání světa. Způsobem, který nás zasahuje celostně, dotýká se našich smyslů, našich emocí, srdce i intuice. Je to poznání, které oživuje a pěstuje to lidské v nás a spojuje nás zároveň s transcendentem. Bez umění, bez tvořivosti, bez prožívané morální složky své osobnosti není člověk člověkem.

Nejen tedy racionální poznání, které akcentuje novověká společnost už od doby renesance, ale i umění a náboženství jsou nástroji lidstva k poznání vnější i vnitřní skutečnosti.

V umění odedávna existoval proud, který - bez ohledu na panující paradigma ve společnosti a uznávaný způsob uměleckého projevu - ukazoval k „metaskutečnosti“, „metaobsahům“, k tomu, co není přístupné jen našim smyslům.

A tam, kde se tvůrce šťastně spojoval s hlubokým ponorem do vědění i mimo smysly, je sdělení nejsilnější. A k takovým tvůrcům, abych jmenovala své oblíbené, jako např. W. Blake, F. Kupka, V. Bošтік, K. Malich a A. Šimotová z našich současníků, patřil a patří František Bílek.

Karla Ryvolová

PaeDr. Karla Ryvolová (nar. 27.5.1940 v Batňovicích u Trutnova) absolvovala studium výtvarné výchovy na Vysoké škole pedagogické v Praze u prof. Cyrila Boudy a Karla Lidického, studium grafiky prohlubovala při soukromých hodinách u prof. Ladislava Čepeláka na grafické speciálce Akademie výtvarných umění v době, kdy na AVU pracovala jako asistentka na katedře výtvarné výchovy. Do roku 2002 působila na VŠ UMPRUM v Praze v oboru didaktika výtvarné výchovy, poté se osamostatnila. Věnuje se grafice, ilustraci i malbě. Zúčastnila se více než třiceti výstav doma i v zahraničí, uspořádala deset samostatných výstav. Svým dílem se plně začleňuje do současného proudu imaginativní grafiky. Ze zaměření na filosofická témata, odkaz starobylých kultur včetně východní jógové praxe vystupuje autorčina vlastní žitá spiritualita a její nadčasovost.

Podle mého názoru je každé dobré umění duchovní a jeho význam pro dnešek je jistě obrovský. Přílišný důraz na mystiku však někdy chápu až jako rádobu únik z reality. Jsem malířka a grafička, působí na mne všechno, co mě obklopuje: krajina, věci, ale nejvíce lidi a jejich city - radost i bolest, láska i nenávist. Snažím se vyjádřit člověka v jeho dramatických i idylických situacích takovou výtvarnou formou, která by byla v rovnováze s citovou náplní. Z naší kultury je mi nejmilejší lidové umění. Lidová píseň

byla pro mne vždy jedním z vrcholů. Cít je v ní vyjádřen jednoduchou formou plnou básnivosti a v nejbohatší míře. Biblické náměty, které občas používám hlavně v drobné grafice, беру jako jeden ze základů naší kultury, evropské etiky a vztahů mezi lidmi obecně.

Alena Antonová

Akademická malířka Alena Antonová, narozená 16.12.1934 v Praze, absolvovala Státní keramickou školu, Státní grafickou školu v Praze. (prof. Tondl) a Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze (prof. Emil Filla). Po celý život zůstala věrná formě tzv. syntetického kubismu ať v malbě, volné, či drobné příležitostné grafice. Od velkých formátů po malé grafické lístky rozpracovává svůj lyrizující pohled na realitu, převažují ženské akty často doplněné zvířecí figurou (pes, kůň, kočka), dále zátiší a květiny. Z grafických technik používá náročný dřevorez (i barevný), linoryt, lept a suchou jehlu často s barevným monotypem.

Otokar Březina 2003 - sborník přednášek ze stejnojmenného sympozia, konaného 17. a 18.10.2003 v Jaroměřicích nad Rokytnou vydalo nakladatelství Sursum v Tišnově, 2004. Edičně připravil Petr Holman. Sborník přináší přes 25 příspěvků k novým pohledům na Březinovu osobnost a jeho dílo v kontextu své doby i jeho ohlasy do dneška ve srovnání s autory jemu příbuznými včetně ukázek několika dalších nových překladů, tentokrát do angličtiny, ruštiny a makedonštiny.

Vztahem Březina - Bílek se zabývá text Aleše Nevečeřala *S Otokarem Březinou po cestách ducha*. Je to osobní vyznání

z celoživotního vztahu k básníkovi, který mu ozřejmil duchovní aspekty našeho života, spirituální polohy poezie a umění vůbec. V textu si všímá především ilustrací Březinova díla, tedy Bílka, Konůpka, Koblihy, Váchala aj. a jejich rozdílných přístupů k Březinově básnickému vidění světa.

AN

Otokar Březina: *Tajemné dálky - Svítání na západě - Větry od pólů*

Nakladatelství Ad Fontes (Bohumil Hrabák, Blansko, 2004) vydalo v jednom svazku (jako 9. svazek své Edice poezie) tři první Březinovy básnické sbírky. Jedná se vlastně o bibliofilský tisk, neboť bylo vydáno pouze 150 číslovaných výtisků v pevné šité vazbě a vyzdobený šesti ilustracemi Františka Bílka, z toho tři portréty Březinovy z různých časových období. Až potud lze realizaci tisku pochválit a za každé připomenutí díla Březinova a Bílkova vždy poděkovat.

Při důkladnějším pohledu se však naskýtají otazníky - jméno Bílkovo coby autora ilustrací je zřejmě jen pro zasvěcené, zůstává zcela zatajeno, není uvedeno ani na stránkách pod ilustracemi ani v tiráži. Navíc kvalita tisku obrázků je na úrovni té nejhorší xerokopie, což při dnešních možnostech zcela zaráží. Polemizovat by se dalo i o úrovni celkové grafické úpravy, např. ornamentu kolem názvu jednotlivých sbírek na protistraně k Bílkovým portrétům Březiny, ostatně autor grafické úpravy také zůstává inkognito.

Tisk je v doslovu doplněn zasvěceným textem Miloše Pohorského *Visuté zahrady metafor, extázi a snů*, který tak alespoň po stránce textové zachraňuje celkovou úroveň publikace. Autor zařazuje Březinu do ducha své doby, do období České moderny i ozvěn Šaldovy kritiky, zdůrazňuje básníka úžasných metafor a oxymór. Zmiňuje se též o právě vydané dvousvazkové Březinově korespondenci, která dokresluje v mnohém básníkovu osobnost. I zde se však potvrzuje, že básníkovu dílo může na čtenáře působit z různých duchovních úrovní. Např. v textu o básníkově použití oxymóra (tj. zdánlivě nelogické spojení slov neslučitelného významu) nakonec autor uvádí: „Z pozemské roviny musely verše vystupovat na pohoří snění a do dálek nebo se vzpínaly k extatickým vizím: k syntéze touhy a snů, vzpomínek a naděje, hlasu modliteb a

předtuch, vůle citů. A přece: i když je poznamenávala filosofická nebo mystická inspirace, básnická pojmenování neměla k dispozici nic základnějšího než data smyslového vnímání, budovaná jako zrcadlo symbolických významů.“ Myslím si, že Březinova inspirace pro básnické pojmenování měla ve svém základu přece jen něco více než jen „data smyslového vnímání“. Proto také Otokar Březina zůstává někým větším než jen básníkem, jehož „básnické odpovědi zrcadlí jednu smutnou osamělou duši, hluboce prožívající individuální úděl“, jak píše Miloš Pohorský v samém závěru.

AN

Pozvánka

do Galerie hlavního města Prahy na přednášku PhDr. Marie Halířové *Život a dílo Františka Bílka s přihlédnutím k Bílkově vile*, která se bude konat 13. října v 16 hodin v Bílkově vile, Mickiewiczova 1, Praha 6 - Hradčany.

Kontaktní adresy Společnosti Františka Bílka:

předseda: Aleš Nevečeřal
Přemyslovská 23
130 00 Praha 3
tel. 222 713 150

Jednatelka: Alena Kubíčková
Křivenická 413/16
181 00 Praha 8

ZPRÁVY	Pro své členy vydává dvakrát do roka Společnost Františka Bílka
	Adresa : Iva Musilová, Banskobystrická 3, 160 00, Praha 6 tel. 224 324 164, e-mail: musilova.iva@volny.cz